

Тіль Ойлепшпігель

Германн Боте

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Від перекладача

Спочатку був Ойленшпігелъ

Читацькому загалові ця постать більше відома під іменем Тіля Уленшпігеля. Написав про цього крутія, а потім народного героя Шарль де Костер, назвавши книгу «Легенда про Тіля Уленшпігеля». От таким його і знають: спочатку баламутом, а потім пристрасним борцем, романтично закоханим у чарівну Нелле та з вірним другом Ламме Гудзаком. Проте чому ж цей славетний герой став нараз Тілем Ойленшпігелем? Якщо напавду, то це один із варіантів перекладу його імені з німецької, данської, голландської і фламандської. А ще варто сказати, що перекладач «Книги веселих, а інколи не дуже, проте завше повчальних історій життя та смерті веселуна і крутія Тіля Ойленшпігеля» зумисне вибрав інше прізвище для нашого героя. Надто вже Ойленшпігелъ Германа Боте відрізнявся від Уленшпігеля Шарля де Костера.

Герман Боте, який народився близько 1450 року в Брауншвайгу й помер там само близько 1520 року, був письменником, середньовічним хроністом і сатириком. Він став, так би мовити, «батьком» Ойленшпігеля. Загалом Ойленшпігелъ Германа Боте, так само, як і Уленшпігелъ Шарля де Костера, також герой, і люди його люблять; не всі, звичайно, а лише ті, котрі не стали жертвами його вивертів та жартів, проте нічого не скажеш: герой, і напис на його могилі це засвідчує. Та й той факт, що історії про нього оповідали як у Німеччині, так і у Фландрії, Голландії та Данії свідчать самі за себе. Звичайно, у Шарля де Костера Тіль теж незлобивий, одначе він борець, у тому числі з несправедливістю.

А от наш Ойленшпігелъ таким не є абсолютно, й у нього децю інше прагнення до свободи, ніж у героя твору Шарля де Костера. Повірте, Ойленшпігелъ не менше свободолюбивий аніж Уленшпігелъ, проте він — ніби зітканий із протиріч. Справді вітрогон і мастак на витівки, його вміння кліти дурня, ловити на

слові, а ще пацифізм настільки щирі, що мимоволі пригадується наївно-простодушний Швейк Ярослава Гашека, а вмінням видурювати гроші наш Ойленшпігелъ є очевидним взірцем для Остапа Бендера І. Ільфа та Є. Петрова. Водночас Ойленшпігелъ позбавлений жадоби і ненависті. Грошики він видурює і відразу ж пускає на вітер, вони для нього — просто засіб жити як хочеться, жити вільно. Тобто у своєму ставленні до багатства Тіль абсолютно незалежний від нього. Ойленшпігелъ — ідеал вільної людини, вільної від будь-яких зобов'язань і важкої буденної праці. Натура надзвичайно різнобічно талановита, проте водночас — це особистість, яка катастрофічно не бажає працювати. І це не те, щоби бути експлуатованим та гнути спину на пана, ні, Ойленшпігелъ, так би мовити, «активний» лінох. Звичайно, він не ідеальний. У цьому, власне, і є його відмінність від «штамповано-взірцевих» героїв сьогодення та минулих часів. Також у цьому, власне, і приваба героя, він не взірець для рівняння, Тіль — дзеркало, в якому ми бачимо те, чим наділені самі. А ще любить Ойленшпігелъ славу, однак він на диво не пихатий, і смачно поїсти та добряче випити охочий, але живе за принципом: «Я їм, щоб жити, а не навпаки: живу, щоб їсти». До того ж, як відомо, палиця має два кінці, й за свою свободу Ойленшпігелеві доводиться платити високу ціну. Хоча його багато хто любить, він усе життя залишається самотнім, а під кінець його земного шляху складається враження, що ця хвора, немічна і саркастична людина цілком розчарувалась у пошуках. Загалом важко сказати, чи зміг би Тіль повторити славну фразу Григорія Сковороди: «Світ ловив мене, але не впіймав».

... У випадку з Ойленшпігелем Боте, проте, приховав своє авторство. Він підписався псевдонімом. Написано роман нижньонімецьким діалектом. Уже в 1510-1511 роках твір було інтерпретовано літературною мовою. Цей варіант, на жаль, зберігся до наших днів не повністю. Написаний літературною мовою

варіант, яким тепер користуються, — це зроблений у Страсбурзі в 1515 році передрук твору. Основою оповіді є шванки, 1 вони ніби продовжують один одного, створюючи розповідь про життя головного героя. Оповідь починається від його народження і завершується описом його похорону. Отже «народжується» цикл шванків, або — роман із шванків.

Цей твір за структурою можна розглядати як попередника пізнішого біографічного роману. Кожен шванк гротескно-наочно зображує той чи інший випадок у житті Тіля. Здебільшого це конфліктна ситуація, котру він розв'язує на свою користь завдяки власному лукавству та простакуватості. Головний герой твору — блазень, добре відомий у літературній традиції пізнього середньовіччя. Блазень — це другорядна особа, аутсайдер, проте він не тільки пошиває в дурні своїх контрагентів, а й висміює структуру тодішнього суспільства, його звичаї та уклади. Сміх та зловтіха блазня — вияв гострої, хоча й не сказаної прямо у вічі критики.

Чи не все життя Ойленшпігеля — пригода-подорож тодішньою Німеччиною та іншими країнами Європи, під час якої він зустрічається з представниками різних соціальних станів, починаючи з королівського двору і закінчуючи жебраками при дорозі. Таким чином твір ніби демонструє зріз суспільного життя тих часів. Суспільства, котре починає диференціюватися невідомим досі способом.

Ойленшпігель — блазень — особистість, котра має, якщо і не суперечливу натуру, то принаймні багатосторонню, це точно. З одного боку, головний герой інфантильно фіксується на функції випорожнення, він смішливий, злорадний та соромітний; з іншого боку: раціонально виважений, постійно думає про власну вигоду, безжальний та брехливий. Так Ойленшпігель репрезентує міщанський компонент менталітету обивателя того часу.

Історія Тіля Ойленшпігеля відображена у численних опрацюваннях, особливо в дитячій літературі, аж до XX сторіччя. Про Ойленшпігеля написали Ґергарт Гауптманн, Еріх Кестнер, Бертольд Брехт. Актуалізувати історію, створену ще півтисячоліття тому, намагались і Ґергарт та Кріста Вольф.

1 Шванк — жанр німецької міської середньовічної літератури, аналогічний із французьким фабліо, невелика гумористична оповідь у віршах, а згодом у прозі, часто сатирична й повчальна. Шванк також близький до жанру новели епохи Відродження.

• • •

Далі — у повній книжці «Тіль Ойлепшпігель».
nashaknyga.com.ua